

โครงสร้างสัมพันธสารปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ: การถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบสู่ความเข้าใจ*

Received: 1 March 2024

Revised: 1 May 2024

Accepted: 6 January 2025

อนาวิน สุขเจริญ**

ศุภวัจน์ แต่รุ่งเรือง***

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยในสัมพันธสารปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ ทั้ง 30 เรื่อง โดยใช้กรอบแนวคิดโครงสร้างสัมพันธสารของลองเอเคอร์ที่ผ่านการปรับปรุงโดยสีตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989) ผลการวิเคราะห์พบว่าโครงสร้างสัมพันธสารปาฐกถาดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนกล่าวทักทายที่ทำหน้าที่ทักทายและเปิดการแสดงปาฐกถา ส่วนเกริ่นนำที่ทำหน้าที่แสดงเนื้อหาโดยภาพรวม ส่วนเนื้อเรื่องที่ทำหน้าที่แสดงเนื้อหาอย่างละเอียดและมีการร้อยเรียงประเด็นเนื้อหาเป็นลำดับและส่วนกล่าวลาซึ่งทำหน้าที่แจ้งการยุติการแสดงปาฐกถา อีกทั้งยังพบว่าในองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำและเนื้อเรื่องนั้นพบองค์ประกอบย่อยที่สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท ได้แก่ ส่วนการอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต ส่วนการประเมิน ส่วนการให้ตัวอย่างและส่วนการนิยาม องค์ประกอบย่อยทั้ง 4 ส่วนนี้ต่างทำหน้าที่สร้างความเข้าใจเนื้อหาแก่ผู้ฟัง ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าเสถียร โพธิ์นันทะ เป็นผู้มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบผ่านองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยได้อย่างสัมพันธ์และสอดคล้อง อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นสู่ความเข้าใจผ่านองค์ประกอบย่อยอย่างแท้จริง นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังช่วยขยายองค์ความรู้ด้านการศึกษาโครงสร้างสัมพันธสารในทวีปภาษาพูด

บทความวิจัย

บทคัดย่อ

คำสำคัญ

สัมพันธสาร;
โครงสร้างสัมพันธสาร;
ปาฐกถา;
เสถียร โพธิ์นันทะ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ลีลาภาษาในปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ”

** นักศึกษาระดับมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ติดต่อได้ที่: anawinsukcharoen@gmail.com

*** อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ติดต่อได้ที่: supawat.t@cmu.ac.th

Discourse Structure of Sathien Bodhinanda's Sermons: A Systematic Transmission of Knowledge to Understanding^{*}

Received: 1 March 2024

Revised: 1 May 2024

Accepted: 6 January 2025

Anawin Sukcharoen^{**}Supawat Taerungruang^{***}

This research aims to analyze the main and sub-components within the discourse structures of 30 sermons of Sathien Bodhinanda using the revised framework of Longacre's discourse structure as modified by Kanoksin (1989). The analysis reveals that the discourse structure of the sermons comprises four main components: an introductory greeting section that serves to greet and initiate the sermon, a prelude section that outlines the content in a general manner, a detailed content section that presents information in depth and in a sequential order, and a concluding section that signifies the end of the sermon. Furthermore, within the prelude and detailed content sections, four sub-components were identified: references to historical events, evaluative remarks, illustrative examples, and definitions. These sub-components function to enhance the audience's understanding of the content. Therefore, it can be stated that Sathien Bodhinanda possesses a systematic ability to convey knowledge through both main components and sub-components to facilitate comprehension effectively.

Research Article

Abstract

Keywords

discourse;
discourse structure;
sermon;
Sathien Bodhinanda

^{*} This article forms a part of a thesis titled "Styles in Sermons of Sathien Bodhinanda"

^{**} Master's degree students, Department of Thai, Faculty of Humanities, Chiang Mai University, e-mail: anawinsukcharoen@gmail.com

^{***} Lecturer, Department of Thai, Faculty of Humanities, Chiang Mai University, e-mail: supawat.t@cmu.ac.th

1. บทนำ

“ปาฐกถา” คือถ้อยคำหรือเรื่องราวที่บรรยายในที่ชุมนุมชน (ราชบัณฑิตยสภา, 2556) โดยการแสดงปาฐกถานั้นมีจุดประสงค์เพื่อถ่ายทอดความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง จึงทำให้ปาฐกถามีความหลากหลายทางด้านเนื้อหา เช่น ปาฐกถาทางวิชาการ ปาฐกถาทางการเมือง รวมถึงปาฐกถาทางพุทธศาสนาด้วย

เมื่อกล่าวถึงการแสดงปาฐกถาทางพุทธศาสนา บุคคลส่วนใหญ่อาจนึกถึงปาฐกถาของบรรพชิตหลายคน เช่น พระราชธรรมนิเทศ (พยอม จันเพชร) พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การแสดงปาฐกถาไม่ได้ถูกจำกัดเฉพาะแวดวงบรรพชิตเท่านั้น แต่บุคคลทั่วไปก็สามารถแสดงปาฐกถาได้เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากปาฐกถาเรื่องความเป็นมาแห่งพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2506) และเรื่องปฐมเหตุโลกและชีวิต (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2525) เป็นต้น

“เสถียร โพธิ์นันทะ” เป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสามารถในการแสดงปาฐกถาทางพุทธศาสนา เนื่องด้วยความสนใจในหลักคำสอนพระพุทธศาสนา จึงศึกษาพุทธศาสนาอย่างจริงจังและทำให้เป็นผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก จนได้รับสมญานามว่า “ตู้พระไตรปิฎกเคลื่อนที่” อีกทั้งมีความทรงจำเป็นเลิศ มีความเข้าใจในพระพุทธศาสนาทั้งเถรวาทและมหายานอย่างลึกซึ้ง (มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, 2525 อ้างถึงใน เสถียร โพธิ์นันทะ, 2525, คำนำ; บุญยง ว่องวานิช, 2510 อ้างถึงใน เสถียร โพธิ์นันทะ, ม.ป.ป., น. 8-9) ด้วยความรู้ความสามารถดังกล่าวจึงทำให้เสถียรได้รับเชิญเป็นอาจารย์ในสภาการศึกษา มหาวิทยาลัย และได้รับพระราชทานเพลิงศพจากสมเด็จพระสังฆราชในวาระสุดท้าย (สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฺฐายี), 2510 อ้างถึงใน เสถียร โพธิ์นันทะ, 2510, น. ข)

เสถียร โพธิ์นันทะ เริ่มแสดงปาฐกถาครั้งแรกที่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย โดยในขณะนั้นมีอายุเพียง 17 ปี การบรรยายในครั้งนั้นนับเป็นจุดเริ่มต้นของ “ดาวรุ่งในพุทธศาสนา” หรือ “มนุษย์มหัศจรรย์ของสังคมธรรมะ” (บุญยง ว่องวานิช, 2539 อ้างถึงใน นริศ จรัสจรรยาวงศ์, 2560, น. 108) โดยนับตั้งแต่นั้น เสถียร โพธิ์นันทะ ได้แสดงปาฐกถาอย่างต่อเนื่องและมีผู้ติดตามฟังเป็นจำนวนมาก

ความโดดเด่นของปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ สามารถยืนยันได้จากการสำรวจพบปาฐกถาของเสถียร ที่ได้รับการเผยแพร่แล้วทั้งสิ้น 30 เรื่อง ซึ่งเป็นปาฐกถาที่เสถียรได้แสดงไว้ขณะมีชีวิต ถูกบันทึกไว้ในรูปเทปเสียงเมื่อเสถียร โพธิ์นันทะ เสียชีวิตในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2509 คณะบุคคลต่างๆ จึงร่วมกันถอดเสียงและตีพิมพ์เพื่อเป็นอนุสรณ์ ในปัจจุบันปรากฏว่ามีปาฐกถาที่ยังไม่ได้รับการถอดเสียงอยู่ จากที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ ได้รับความนิยมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้เสถียร โพธิ์นันทะ จะเสียชีวิตไปแล้วถึง 58 ปี

นอกจากความโดดเด่นที่เห็นได้จากการได้รับความนิยมนั้น ความน่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ กลไกลึกซึ้งที่สร้างความเข้าใจผ่านปาฐกถาเหล่านี้ กล่าวคือเมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์ปาฐกถาของเสถียรในเบื้องต้นพบว่าความสามารถในการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบสู่ความเข้าใจของเสถียรนั้นเกิดจากการใช้ภาษาที่เชื่อมโยงกันจนกลายเป็นโครงสร้างสัมพันธสาร¹ และแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวอย่างครบถ้วน

¹ “โครงสร้างสัมพันธสาร” ในงานวิจัยนี้สื่อความถึง “discourse structure” ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า “โครงสร้างข้อความ” ของจันทิมา อังคพณิกิจ (2562, น. 106)

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ ทั้งหมด โดยใช้แนวคิดสัมพันธสารของลองเอเคอร์ (Longacre, 1996) ที่ถูกปรับปรุงโดยสีตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989)

บทความนี้แบ่งส่วนการนำเสนอออกเป็น 5 ส่วน นอกจากบทนำข้างต้น ลำดับต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึงการวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสาร รวมถึงวิธีดำเนินการวิจัย ก่อนที่จะแสดงผลการวิจัย สรุปผลและอภิปรายในตอนท้าย

2. การวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสาร

ในการศึกษาประเภทและโครงสร้างของสัมพันธสาร ลองเอเคอร์ (Longacre, 1996, p. 9) ได้จำแนกประเภทของสัมพันธสารออกเป็น 4 ประเภท โดยใช้เกณฑ์ลำดับกาล (contingent temporal succession) และเกณฑ์แนวโน้มสู่ผู้กระทำ (agent orientation) ได้แก่ สัมพันธสารเรื่องเล่า (narrative discourse) สัมพันธสารกระบวนการ (procedural discourse) สัมพันธสารข้อปฏิบัติ (behavioral discourse) และสัมพันธสารคำอธิบาย (expository discourse)

สัมพันธสารคำอธิบาย (expository discourse) เป็นสัมพันธสารที่มักจะไม่ปรากฏทั้งการลำดับเวลาและแนวโน้มสู่ผู้กระทำ เนื่องจากสัมพันธสารดังกล่าวจะแสดงรายละเอียดของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องกันและไม่จำเป็นต้องปรากฏผู้กระทำ เช่น บทความทางวิชาการ รายงาน (Longacre, 1996, p. 10; จันทิมา อังคพณชกิจ, 2562, น. 81)

อนึ่ง เมื่อพิจารณาลักษณะของสัมพันธสารข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าผลงานประเภทปาฐกถารวมถึงปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะจัดเป็นสัมพันธสารคำอธิบายตามแนวคิดของลองเอเคอร์ (Longacre, 1996) เนื่องจากไม่ปรากฏทั้งการลำดับเวลาและแนวโน้มสู่ผู้กระทำ แต่แสดงรายละเอียดของเนื้อหาสาระเท่านั้น อีกทั้งมีการจัดระเบียบเฉพาะเรื่อง (Longacre, 1996, p. 9) ทั้งนี้ แนวคิดสัมพันธสารไม่เพียงแต่สามารถนำไปใช้วิเคราะห์ประเภทตัวบทวรรณกรรมที่มีความหลากหลาย แต่ยังสามารถนำไปใช้วิเคราะห์โครงสร้างและองค์ประกอบในโครงสร้างสัมพันธสารได้ เพราะ “สัมพันธสาร คือหน่วยภาษาที่มีโครงสร้าง โดยโครงสร้างนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กัน คือมีเอกภาพและสัมพันธภาพ” (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556, น. 3)

ด้วยความน่าสนใจของแนวการวิเคราะห์สัมพันธสารข้างต้นจึงทำให้นักวิชาการไทยนำแนวคิดของลองเอเคอร์มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาสัมพันธสารในภาษาไทย เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างและองค์ประกอบในโครงสร้างสัมพันธสารคำอธิบาย การศึกษาในแง่นี้สามารถจัดประเภทได้ 2 ประเภทตามประเภทตัวบท ได้แก่ งานที่มุ่งวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารคำอธิบายในการพูดและงานที่มุ่งวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารคำอธิบายในการเขียน

จากการทบทวนงานที่วิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารคำอธิบายในการพูด ผู้วิจัยพบว่างานกลุ่มนี้มุ่งวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารในตัวบทที่มาจากการพูด โดยตัวบทที่นำมาวิเคราะห์อาจจัดเป็นสัมพันธสารคำอธิบายทั้งหมดหรือส่วนหนึ่งในตัวบทนั้นมีสัมพันธสารคำอธิบายประกอบอยู่ ยกตัวอย่างเช่น งานของวิโรจน์ กองแก้ว และคณะ (2555) และวิโรจน์ กองแก้ว (2556) ที่มุ่งวิเคราะห์โครงสร้างและการเชื่อมโยงความในสัมพันธสาร

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 งานของเอธิกา เอกวารีสกุล (2562) ที่วิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารบทพูดสร้างแรงบันดาลใจจากเวที TEDxBangkok จุดเด่นของงานวิจัยทั้งสองนี้คือการมุ่งแสดงให้เห็นว่าตัวบท 1 ตัวบทมีโครงสร้างสัมพันธสารที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนสรุป และในองค์ประกอบหลักแต่ละส่วนนั้นมีย่อยองค์ประกอบย่อยที่เป็นสัมพันธสารซ้อนหลายประเภท โดยสัมพันธสารคำอธิบายนั้นสามารถปรากฏเป็นสัมพันธสารซ้อนในตัวบทได้

ส่วนงานที่วิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารคำอธิบายในการเขียนนั้น งานกลุ่มนี้จะวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารในตัวบทที่มาจากการเขียน โดยตัวบทนั้นจัดเป็นสัมพันธสารคำอธิบายทั้งหมดหรือส่วนหนึ่งในตัวบทนั้นมีสัมพันธสารคำอธิบายประกอบอยู่ ยกตัวอย่างเช่น งานของสิตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989) ที่วิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารและการเชื่อมโยงความในบทความของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช หรืองานของภัทรภรณ์ โสวภาค (2565) ที่วิเคราะห์โครงสร้าง เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในสัมพันธสารบทความสุขภาพในเว็บไซต์ กล่าวได้ว่างานวิจัยทั้งสองนี้เป็นการวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารจากตัวบทประเภทบทความเช่นเดียวกัน ทำให้โครงสร้างสัมพันธสารที่พบมีองค์ประกอบบางส่วนที่สอดคล้องกันคือ องค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ ส่วนเนื้อหาและส่วนสรุป อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่างานของสิตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989) ได้เปิดมุมมองในการวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารให้กว้างขึ้น เนื่องจากได้แสดงให้เห็นว่าในแต่ละองค์ประกอบหลักยังสามารถปรากฏองค์ประกอบย่อยชนิดที่เป็นสัมพันธสารซ้อนและสัมพันธสารชนิดอื่นๆ ที่ทำหน้าที่สัมพันธ์กันเป็นระบบภายในสัมพันธสารหลัก

จากการทบทวนงานที่กล่าวถึงข้างต้นจะเห็นได้ว่าแนวการวิเคราะห์สัมพันธสารคำอธิบายตามแนวคิดของลองเอเคอร์นั้นสามารถวิเคราะห์ผ่านโครงสร้างสัมพันธสารได้ เพราะงานในกลุ่มนี้ล้วนพบว่าโครงสร้างสัมพันธสารมีองค์ประกอบสำคัญที่ปรากฏเสมอคือองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ ส่วนเนื้อเรื่องและส่วนสรุป ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำแนวทางจากการทบทวนนี้ไปใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบหลักในโครงสร้างสัมพันธสารปรากฏของเสถียร โพธิ์นันทะ

อนึ่ง เมื่อพิจารณางานกลุ่มที่มุ่งวิเคราะห์สัมพันธสารประเภทคำอธิบายในภาพรวมแล้ว ข้อค้นพบจากงานวิจัยกลุ่มนี้ นอกจากจะพบว่าสัมพันธสารประเภทคำอธิบายมีองค์ประกอบหลักแล้ว ส่วนใหญ่ยังพบองค์ประกอบย่อยที่เป็นสัมพันธสารซ้อนเสมอ ยกเว้นงานของภัทรภรณ์ โสวภาค (2565) ที่พบเพียงองค์ประกอบหลักเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 1

ตารางที่ 1

การเปรียบเทียบการวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสารคำอธิบาย

ผู้วิจัย	โครงสร้างสัมพันธสาร		
	องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	
		สัมพันธสารซ้อน	อื่นๆ
สิตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989)	✓	✓	✓
วิโรจน์ กองแก้ว และคณะ (2555), วิโรจน์ กองแก้ว (2556), เอธิกา เอกวารีสกุล (2562)	✓	✓	-
ภัทรภรณ์ โสวภาค (2565)	✓	-	-

ตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่างานวิจัยโครงสร้างสัมพันธสารคำอธิบายภาษาไทยตามแนวคิดของลองเอเคอร์ ทั้งหมดมีการวิเคราะห์องค์ประกอบหลักในโครงสร้างคือ ส่วนนำ ส่วนต้นและส่วนสรุป และงานส่วนใหญ่จะวิเคราะห์องค์ประกอบย่อยที่ปรากฏในองค์ประกอบหลัก โดยเป็นองค์ประกอบย่อยชนิดสัมพันธสารซ้อน แต่มีงานของสีตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989) เพียงเรื่องเดียวที่นอกจากจะวิเคราะห์องค์ประกอบย่อยที่เป็นสัมพันธสารซ้อนเช่นเดียวกับงานอื่นๆ แล้ว ยังวิเคราะห์องค์ประกอบย่อยหลายส่วนเพิ่มเติม เช่น ประวัติความเป็นมา (history) การรายงาน (report) การประเมิน (evaluation) การยกตัวอย่าง (example) และการนิยามจำกัดความ (definition) เพิ่มเติม

จากแนวการวิเคราะห์ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในหัวข้อนี้ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า นอกจากสัมพันธสารปรากฏของเสถียรจะมีโครงสร้างสัมพันธสารที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยที่เป็นสัมพันธสารซ้อนแล้ว ยังมีองค์ประกอบย่อยชนิดอื่นเพิ่มเติมด้วย ด้วยเหตุนี้ ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดโครงสร้างสัมพันธสารที่ผ่านการปรับปรุงโดยสีตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถของเสถียร โพธิ์นันทะ ในการถ่ายทอดข้อมูลอย่างเป็นระบบ ผ่านโครงสร้างสัมพันธสารได้ชัดเจนขึ้น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สัมพันธสารคำอธิบาย

3.2 ค้นคว้าปรากฏของเสถียร โพธิ์นันทะ ทุกเรื่องที่ได้รับการเผยแพร่แล้ว พบว่ามีทั้งสิ้น 30 เรื่อง รวมความยาวประมาณ 435 หน้ากระดาษ A4 โดยแบ่งเป็นปรากฏที่ตีพิมพ์แล้ว 15 เรื่อง ได้แก่

- 1) อภิธรรมปิฎกเป็นพุทธพจน์หรือ (เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2499)
- 2) ปฏิจสุมุปาบทในยุคนานาทศนะ (เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2510)
- 3) ลัทธิมหายาน (เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2510)
- 4) สวรรค์อยู่ที่ไหน (เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2510)
- 5) หลักสัญญาตา (เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2518)
- 6) ธรรมวิธีญาณกับนิพพานญาณ (เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2521)
- 7) ปฐมเหตุโลกและชีวิต (เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2525)
- 8) เวียนว่ายตายเกิด (เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2527)
- 9) ชันธวาทิ (เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2527)
- 10) ข้อคิดเรื่องเวสสันดรชาดก (เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2543)
- 11) ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสุกัมมทวะ (เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2543)
- 12) ปรปจจัย (ไม่ปรากฏปีเผยแพร่)
- 13) ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา (ไม่ปรากฏปีเผยแพร่)
- 14) วิธีสอนเยาวชน (ไม่ปรากฏปีเผยแพร่)
- 15) สัญญาตา (ไม่ปรากฏปีเผยแพร่)

นอกจากนี้ยังมีปาฐกถาที่ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์ในรูปสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เผยแพร่ใน พ.ศ. 2562 ผ่านเว็บไซต์เสถียร โพธิ์นันทะ ในส่วนเสียงปาฐกถา <https://sites.google.com/view/satianpothinunta/เสียงปาฐกถา> 15 เรื่อง ได้แก่

- 1) คัมภีร์มหายาน
- 2) ปรัชญาจีน
- 3) การแผ่ขยายของพระพุทธศาสนา
- 4) การเสื่อมสลายของพระพุทธศาสนา
- 5) พระพุทธศาสนาหลังกาวงศ์
- 6) พุทธศาสนาในทิเบต
- 7) พุทธศิลป์ในประเทศจีน
- 8) สุนทรียภาพในพุทธศาสนา
- 9) พุทธวิธีในการปฏิรูป
- 10) อาการของจิต
- 11) อภินิหารธรรม
- 12) โลกธาตุ
- 13) พุทธศาสนาในอิหร่าน-อินเดีย
- 14) พุทธศาสนาในญี่ปุ่น
- 15) ปกติวาที-สมยวาที

3.3 วิเคราะห์องค์ประกอบหลักในโครงสร้างสัมพันธสารปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ ตามแนวคิดของ สีสิตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2

ตัวอย่างการวิเคราะห์องค์ประกอบหลักตามแนวคิดของีสิตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989)

ลำดับ	โครงสร้างองค์ประกอบหลัก	ตัวอย่างเรื่องธรรมฐิติญาณกับนิพพานญาณ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2521)
(1)	กล่าวทักทาย	(1) “พระคุณเจ้าและท่านสาธุชนทั้งหลาย”
(2)	เกริ่นนำ	(2) “ปัญหาในวันนี้ที่จะนำมาพูดกัน ผมได้บอกหัวข้อไว้ว่าชื่อเรื่อง ธรรมฐิติญาณกับนิพพานญาณ...ผมค้นคว้าอยากจะทราบความเป็นมาของคำว่า ธรรมฐิติญาณได้แก่อะไรกับนิพพานญาณได้แก่อะไร”
(3)	เนื้อเรื่อง	(3) “ก่อนอื่น ขอให้เราทำความเข้าใจในศัพท์ของคำว่า ธรรมฐิติ ก่อน... ส่วนนิพพานญาณนั้น ญาณที่แทงทะลุนิพพาน”
(4)	กล่าวลา	(4) “มีดังได้สรุปมา ดังได้อธิบายมา ก็เห็นสมควรแก่เวลา นี้แหละครับ”

เมื่อผู้วิจัยนำแนวคิดของีสิตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989) มาประยุกต์ใช้วิเคราะห์ปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ โดยแบ่งองค์ประกอบหลักเป็น 4 ส่วน ได้แก่ กล่าวทักทาย เกริ่นนำ เนื้อเรื่องและกล่าวลา โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังนี้

3.3.1 องค์ประกอบหลักแรกคือส่วนกล่าวทักทาย องค์ประกอบส่วนนี้เป็นส่วนเริ่มต้นในการแสดงปาฐกถา โดยปกติจะปรากฏการใช้คำเรียกขานเสมอ ในลักษณะคำหรือวลีที่ใช้เรียกบุคคลที่ผู้พูดต้องการพูดด้วย คำเรียกขานนี้มีอยู่ด้านหน้าประโยคและไม่ใช่ส่วนหนึ่งของโครงสร้างประโยค (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2544, น. 36) เพื่อทำหน้าที่ทักทายผู้ฟังก่อนที่จะนำไปสู่เนื้อหา ทั้งนี้ คำเรียกขานนี้อาจปรากฏเป็นการเรียกขานผู้ฟังโดยรวมหรือเรียกขานผู้ฟังตามสถานภาพ จากตัวอย่าง (1) ในตารางที่ 2 ปรากฏวลีที่เป็นคำเรียกขานผู้ฟังตามสถานภาพที่ว่า “พระคุณเจ้าและท่านสาธุชนทั้งหลาย”

3.3.2 องค์ประกอบส่วนเกริ่นนำเป็นส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับข้อมูลในหัวข้อ (topic) (Kanoksin, 1989, p. 22) โดยในตอนต้นขององค์ประกอบส่วนนี้มักปรากฏชื่อเรื่องปาฐกถา เพื่อแจ้งหัวข้อที่ผู้พูดกำลังจะแสดง ร่วมกับการใช้คำวิเศษณ์บอกเวลา เพื่อบ่งบอกเวลาที่เกิดเหตุการณ์ (วิจิตร ภาณุพงศ์, 2555, น. 45) ในปัจจุบัน อีกทั้งปรากฏการใช้คำซ้ำที่นำคำมาซ้ำหลายครั้ง เพื่อเน้นความหมายและความคิด (อรรถวิทย์ อังศุภรังสี, 2550, น. 65) ลักษณะการใช้ภาษาที่ปรากฏในองค์ประกอบส่วนเกริ่นนำทั้งหมดนี้ล้วนทำหน้าที่แสดงข้อมูลในหัวข้อ (topic) โดยรวม ก่อนจะนำไปสู่การนำเสนอข้อมูลอย่างละเอียดอีกครั้งในองค์ประกอบส่วนเนื้อเรื่องต่อไป

การปรากฏคำวิเศษณ์บอกเวลา ชื่อเรื่องและการใช้คำซ้ำในองค์ประกอบส่วนเกริ่นนำสามารถพิจารณาได้จากตัวอย่าง (2) ในตารางที่ 2 ที่ในตอนต้นปรากฏคำวิเศษณ์บอกเวลาในปัจจุบัน “วันนี้” และชื่อเรื่อง “ธรรมจริยญาณกับนิพพานญาณ” และปรากฏการใช้คำซ้ำ “ธรรมจริยญาณ” และ “นิพพานญาณ” ซึ่งลักษณะการใช้ภาษาทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับข้อมูลในหัวข้อเรื่องธรรมจริยญาณกับนิพพานญาณทั้งสิ้น

3.3.3 องค์ประกอบส่วนเนื้อเรื่องเป็นองค์ประกอบส่วนสำคัญที่บรรจุข้อมูลของตัวบทวรรณกรรม จึงต้องปรากฏเสมอและมักประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ที่ต้องการอธิบาย (Kanoksin, 1989, p. 13, pp. 22-24) โดยการเริ่มต้นประเด็นเนื้อหาต่างๆ นั้นอาจปรากฏตัวบ่งชี้สัมพันธสาร (discourse markers) คือคำเชื่อมระดับข้อความระหว่างข้อความ ย่อหน้า หรือเนื้อความในตัวบท เพื่อให้มีความต่อเนื่องและเป็นเรื่องเดียวกัน (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2562, น. 143) หรือปรากฏเพียงประเด็นเนื้อหาใหม่ที่ไม่มีความสัมพันธ์กันก็ได้

การบรรจุประเด็นเนื้อหาในส่วนเนื้อเรื่องจะเห็นได้จากตัวอย่าง (3) ในตารางที่ 2 ที่ปรากฏประเด็นเนื้อหาใหญ่ 2 ประเด็นจากข้อความที่ว่า “ธรรมจริย” และ “นิพพานญาณ” และตัวบ่งชี้สัมพันธสาร “ก่อนอื่น” หน้าประเด็นเนื้อหาแรกคือธรรมจริยญาณและ “ส่วน” หน้าประเด็นเนื้อหาถัดมาคือนิพพานญาณ ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้พูดได้แสดงปาฐกถาอย่างเป็นลำดับ การใช้ตัวบ่งชี้สัมพันธสารเชื่อมโยงประเด็นเนื้อหาทั้งสองเข้าด้วยกันทำให้ผู้ฟังสามารถติดตามเนื้อหาได้อย่างเป็นขั้นตอน อีกทั้งเชื่อมโยงกับส่วนเกริ่นนำดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นอย่างดี

3.3.4 ส่วนกล่าวลาเป็นส่วนสุดท้ายในการแสดงปาฐกถาที่มักปรากฏการแจ้งยุติการแสดงปาฐกถา เพื่อบอกผู้ฟังว่าการแสดงปาฐกถานี้ได้ดำเนินมาถึงจุดสิ้นสุดแล้ว ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง (4) ในตารางที่ 2 ที่ว่า “สมควรแก่เวลา”

3.4 วิเคราะห์หน้าที่องค์ประกอบย่อยในองค์ประกอบหลักโครงสร้างสัมพันธสารปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ ตามแนวคิดของสีตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989) โดยสังเกตจากรูปภาษาซึ่งแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต การประเมิน การให้ตัวอย่างและการนิยาม ดังนี้

3.4.1 การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต

การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีตเป็นการอ้างถึงประวัติความเป็นมาหรือข้อมูลบางอย่างแก่ผู้ฟัง เพื่อนำไปสู่ประเด็นที่จะอภิปราย ซึ่งจะให้ผู้ฟังเข้าใจคำอธิบายที่ตามมาได้ดียิ่งขึ้น โดยการอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีตในงานวิจัยนี้สอดคล้องกับประวัติความเป็นมา (history) และการรายงาน (report) ในองค์ประกอบหลัก ส่วนเกริ่นนำ ในองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องของสิตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989, p. 17, pp. 20-21) ทั้งนี้ การวิเคราะห์การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีตสามารถสังเกตได้จากการกล่าวถึงประเด็นปัญหาหรือเรื่องราวในอดีต รวมถึงข้อมูลพื้นฐานบางอย่างที่จะนำไปสู่เนื้อหาต่อไป ดังตัวอย่าง (5) ที่อ้างถึง “ปัญหาเรื่องนรกสวรรค์” ที่เป็นปัญหาที่สนใจของคนทั้งใน “อดีต” หรือแม้แต่ “อนาคต” เพื่อนำไปสู่ประเด็นเรื่อง “นรกสวรรค์ตามพระคัมภีร์ในพุทธศาสนา” ที่ผู้พูดกำลังจะแสดงต่อไป

(5) “ปัญหาเรื่องนรกสวรรค์ออกจะเป็นปัญหาที่คนทั่วไปไม่ว่าในอดีต ปัจจุบัน หรือแม้ในอนาคตพากันสนใจ เพราะว่ามันมนุษย์เรามีชีวิตอยู่ด้วยความหวัง...แต่ว่าเฉพาะในทัศนะในพระพุทธรศาสนาเราสวรรค์นรกคืออะไร...เราน่าจะมาพิจารณากัน”

(เสถียร โพธิ์นันทะ, 2510, น. 359-360)

3.4.2 การประเมิน

การประเมินเป็นคำวิจารณ์ที่แสดงความคิดเห็นของผู้พูดเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่างที่มีความสัมพันธ์กับหัวข้อในดวบทวรรณกรรม (topic) หรือเนื้อหาบางประเด็น ซึ่งการประเมินในงานวิจัยนี้สอดคล้องกับการประเมินข้อมูลทั่วไป (general information) และข้อมูลเฉพาะทาง (specific information) ในองค์ประกอบหลัก ส่วนเกริ่นนำและประเด็นการประเมิน (evaluation point) ในองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องของสิตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989, p. 13, pp. 15-16, pp. 19-20, p. 24) ทั้งนี้ การวิเคราะห์องค์ประกอบย่อยประเภทการประเมินนั้น สามารถพิจารณาได้จากภาษาที่แสดงให้เห็นถึงทัศนะของผู้พูดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง (6) ที่ผู้พูดกำลังประเมินปริมาณพระไตรปิฎกจีนผ่านการใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์ โดยนำสิ่งที่แตกต่างกัน แต่มีคุณสมบัติร่วมกันมาเปรียบเทียบกัน (รุ่งอรุณ ที่มชุนหะเถียร, 2551, น. 49) คือผู้พูดกำลังนำ “พระไตรปิฎกจีน” และ “ธรรมสาครที่ยิ่งใหญ่ที่สุด” มาเปรียบเทียบกัน เพราะในทัศนะของผู้พูด ทั้งสองสิ่งต่างมีคุณสมบัติร่วมกันคือ “มีปริมาณมาก” ผ่านการใช้คำเชื่อม “เป็น”

(6) “พระไตรปิฎกจีนนั้นเป็นธรรมสาครที่ยิ่งใหญ่ที่สุด”

(เสถียร โพธิ์นันทะ, 2562ก)

3.4.3 การให้ตัวอย่าง

การให้ตัวอย่างเป็นการทำให้ดวบทหนาสนใจมากขึ้นและทำให้ความหมายชัดเจน (Kanoksin, 1989, p. 32) ทั้งนี้ สามารถแบ่งการให้ตัวอย่างได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ การยกตัวอย่างและสัมพันธ์สารซ้อน มีรายละเอียดดังนี้

1) การยกตัวอย่าง

การยกตัวอย่างเป็นการอธิบายที่มีขนาดสั้นและมีโครงสร้างน้อยกว่าสัมพันธ์สารซ้อน (Kanoksin, 1989, p. 32) ในการวิเคราะห์การยกตัวอย่างสามารถพิจารณาได้จากคำเชื่อมข้อความตัวอย่างที่ทำหน้าที่เชื่อม

ข้อความที่เป็นตัวอย่าง รายละเอียด หรืออุทาหรณ์ของข้อความที่นำมาก่อนหน้า (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2562, น. 145) ดังตัวอย่าง (7) ที่ปรากฏคำเชื่อมข้อความตัวอย่าง “เช่น”

(7) “รายละเอียดของอภิธรรมบาลีมีอย่างไร ข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องพรรณนา เพราะท่านผู้ฟังที่สนใจอาจจะศึกษาได้จากสำนักเรียนอภิธรรมหลายแห่ง เช่น ที่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย เป็นต้น”

(เสถียร โพธิ์นันทะ, 2499, น. 9-10)

จากตัวอย่าง (7) จะเห็นได้ว่าข้อความหลังคำเชื่อม “เช่น” คือ “พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย” เป็นตัวอย่างของข้อความที่อยู่ด้านหน้าคำเชื่อม “เช่น” คือ “สำนักเรียนอภิธรรมบาลีที่มีหลายแห่ง” ทั้งนี้ จะสังเกตได้ว่าการอธิบายโดยให้ตัวอย่างสำนักอภิธรรมบาลีข้างต้นเป็นการอธิบายที่มีขนาดสั้น คือ “พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย” ซึ่งมีความแตกต่างจากสัมพันธสารซ้อนที่เป็นการอธิบายโดยให้ตัวอย่างที่มีขนาดยาวและซับซ้อนกว่า

2) สัมพันธสารซ้อน

สัมพันธสารซ้อนเป็นการอธิบายที่มีขนาดยาวและมีโครงสร้าง โดยสัมพันธสารประเภทนี้จะปรากฏซ้อนอยู่ในสัมพันธสารหลัก ทำหน้าที่สร้างความน่าสนใจและขยายความเนื้อหาที่ผู้พูดอภิปรายให้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์สัมพันธสารซ้อนสามารถพิจารณาได้จากคำเชื่อมข้อความเรียงลำดับที่ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่แสดงลำดับเวลาการเกิดก่อนเกิดหลัง หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันเป็นลำดับกับข้อความที่นำมาข้างหน้า (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2562, น. 147) คำเชื่อมข้อความอธิบายที่เชื่อมข้อความที่นำมาขยายความหรืออธิบาย เพื่อเสริมให้ข้อความที่นำมาก่อนหน้ามีความกระจ่างมากขึ้น (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2562, น. 144) หรือคำเชื่อมข้อความตัวอย่างที่ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นตัวอย่าง รายละเอียด หรืออุทาหรณ์ของข้อความที่นำมาก่อนหน้า (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2562, น. 145) รวมถึงความต่อเนื่องของเนื้อหา ความ ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบในแต่ละสัมพันธสาร

สัมพันธสารซ้อนที่ปรากฏในปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่ สัมพันธสารซ้อนประเภทเรื่องเล่าและสัมพันธสารซ้อนประเภทคำอธิบาย ทั้งนี้ การจำแนกประเภทสัมพันธสารซ้อนนั้นสามารถพิจารณาได้จากเกณฑ์การลำดับเวลาและแนวโน้มผู้กระทำ ตามแนวคิดของลองเอเคอร์ (Longacre, 1996) ดังนี้

สัมพันธสารซ้อนประเภทเรื่องเล่าเป็นสัมพันธสารที่มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับสัมพันธสารเรื่องเล่าทั่วไป โดยสามารถวิเคราะห์ได้จากการปรากฏลำดับเวลาของเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันและผู้กระทำเหตุการณ์นั้นด้วย (Longacre, 1983 อ้างถึงใน จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2562, น. 81)

ส่วนสัมพันธสารซ้อนประเภทคำอธิบายเป็นสัมพันธสารที่มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับสัมพันธสารคำอธิบายทั่วไป (Kanoksin, 1989, p. 32, 34) โดยสามารถวิเคราะห์ได้จากการไม่ปรากฏทั้งลำดับเวลาของเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันและผู้กระทำเหตุการณ์นั้น แต่จะมุ่งแสดงรายละเอียดของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Longacre, 1983 อ้างถึงใน จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2562, น. 81)

การวิเคราะห์สัมพันธสารซ้อนทั้ง 2 ประเภทสามารถพิจารณาได้ดังตัวอย่าง (8)

(8) อภินิหารคาถาอันดับต่อมา อันนี้ก็เรียกว่า แผลก คือแผลกที่ว่าเป็นคาถาชนิดที่
ผู้สวดเองผู้ร้ายเองก็ไม่ตั้งใจจะให้เกิดเป็นอภินิหาร...อ้อ ! คาถาในข้อนี้...มีอยู่ในชาดก...
มีความว่า

ในสมัยอดีตกาลนะ พระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในเมืองพาราณสี
สำหรับคำว่าพระเจ้าพรหมทัตในชาดกนั้น...พรหมทัตนะเป็นเพียงแต่คำกลางๆ
เรียกรวมๆ กัน คล้ายๆ เราเรียกพระร่วง

(เสถียร โพธิ์นันทะ, 2562ข)

ตัวอย่าง (8) เมื่อพิจารณาย่อหน้าที่ 1-2 จะเห็นได้ว่าย่อหน้าแรกเป็นสัมพันธสารหลักประเภท
คำอธิบายที่เริ่มต้นด้วยคำเชื่อมข้อความเรียงลำดับ “อันดับต่อมา” โดยในสัมพันธสารนี้ไม่ปรากฏลำดับเหตุการณ์
และผู้กระทำ แต่มุ่งอธิบายเรื่อง “อภินิหารคาถาที่มีความแปลกคือผู้สวดคาถานั้นไม่ตั้งใจจะให้เกิดเป็นอภินิหาร”
และจบสัมพันธสารด้วยคำเชื่อมข้อความตัวอย่าง “ความว่า” เพื่อเริ่มต้นสัมพันธสารใหม่ในย่อหน้าที่สอง
สัมพันธสารใหม่นี้ทำหน้าที่เป็นตัวอย่างเรื่องเล่าเพื่ออธิบายเนื้อความในย่อหน้าแรกให้ชัดเจนขึ้น สัมพันธสารใหม่นี้
จัดเป็นสัมพันธสารซ้อนประเภทเรื่องเล่า เพราะปรากฏลำดับเวลาของเหตุการณ์ ดังข้อความที่ว่า “ในสมัยอดีตกาล”
และปรากฏผู้กระทำเหตุการณ์ได้แก่ “พระเจ้าพรหมทัต”

ในขณะที่เมื่อพิจารณาย่อหน้าที่ 2-3 จะพบว่าสัมพันธสารซ้อนประเภทเรื่องเล่าของพระเจ้า
พรหมทัตในย่อหน้าที่ 2 นั้นมีสัมพันธสารซ้อนประเภทคำอธิบายซ้อนอยู่อีกชั้นในย่อหน้าที่ 3 โดยเริ่มต้นด้วย
คำเชื่อมข้อความอธิบาย “สำหรับ” เพื่อทำหน้าที่อธิบายความหมายของชื่อตัวละคร “พรหมทัต” ที่เป็นตัวละคร
ในสัมพันธสารซ้อนประเภทเรื่องเล่า ดังจะเห็นได้จากความหมายของคำดังกล่าวที่ว่า “พรหมทัตนะ เป็นเพียงแต่
คำกลางๆ เรียกรวมๆ กัน คล้ายๆ เราเรียกพระร่วง”

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพิจารณาคำเชื่อมชนิดต่างๆ และใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ประเภทสัมพันธสารซ้อน
ข้างต้น ตัวอย่างที่ (8) จึงเป็นสัมพันธสารซ้อนประเภทเรื่องเล่าของพระเจ้าพรหมทัต อีกทั้งในสัมพันธสารซ้อน
ประเภทเรื่องเล่านี้ยังปรากฏสัมพันธสารซ้อนประเภทคำอธิบายซ้อนอีกครั้ง

3.4.4 การนิยาม

การนิยามเป็นการจำกัดความหรือการให้ความหมายของคำ บางครั้งการที่ผู้เขียนให้นิยามของ
หัวข้อนั้นเพื่อต้องการสร้างความเข้าใจในประเด็นนั้นๆ โดยการนิยามในงานวิจัยนี้สอดคล้องกับประเด็นการนิยาม
(definition point) ในองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องของสิตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989, p. 29) ทั้งนี้ สามารถ
วิเคราะห์การนิยามได้จากคำเชื่อมข้อความอธิบายที่เชื่อมข้อความที่นำมาขยายความหรืออธิบายเพื่อเสริมให้
ข้อความที่นำมาก่อนหน้ามีความกระจ่างมากขึ้น (จันทิมา อังคพณิกิจ, 2562, น. 144) ดังตัวอย่างที่ (9) ที่ปรากฏ
คำเชื่อมข้อความอธิบาย “แปลว่า” และ “คือ” โดยข้อความที่อยู่ด้านหลังคำเชื่อมดังกล่าวคือ “ยางเหนียว” และ
“เสนหา” นี่เป็นคำจำกัดความหรือความหมายของข้อความที่อยู่ด้านหน้าคำเชื่อมดังกล่าว คือ “สินโห” “สินเห”
และ “เสนหา” ตามลำดับ

(9) “สินโหแปลว่ายางเหนียว สินเหคือเสนหานี้แหละ แปลว่ายางเหนียว”

(เสถียร โพธิ์นันทะ, 2525, น. 7)

3.5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

4. ผลการวิจัย

จากข้อมูลปรากฏาทั้ง 30 เรื่อง ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธ์สารปรากฏาเสถียร โพธินันทะ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ส่วน ได้แก่ องค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย ดังนี้

4.1 องค์ประกอบหลัก: การถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ

จากการวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธ์สารปรากฏาเสถียร โพธินันทะ มีองค์ประกอบหลัก 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนกล่าวทักทาย ส่วนเกริ่นนำ ส่วนเนื้อเรื่องและส่วนกล่าวลา ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 3

ตารางที่ 3

องค์ประกอบหลักในโครงสร้างสัมพันธ์สารปรากฏาเสถียร โพธินันทะ

ลำดับ		โครงสร้างสัมพันธ์สารปรากฏาเสถียร โพธินันทะ	
1		กล่าวทักทาย	
2		เกริ่นนำ	
3		เนื้อเรื่อง	บทนำ (+/-) เนื้อเรื่อง สัมพันธ์สารซ้อนคำอธิบาย 3.1 (+, -) บทนำ (+/-) เนื้อเรื่อง (+),(+/- ล) สรุปย่อย (+/-) ○ ○ ○ สัมพันธ์สารซ้อนคำอธิบาย 3.X (+, -) บทนำ (+/-) เนื้อเรื่อง (+),(+/- ล) สรุปย่อย (+/-)

3	เนื้อเรื่อง	เนื้อหา (+)	เนื้อเรื่อง (+)																																																																																
<table><tr><td colspan="4">สัมพันธ์สารซ้อนคำอธิบาย</td></tr><tr><td rowspan="2">3.1 (+/-)</td><td colspan="3">บทนำ (+/-)</td></tr><tr><td colspan="3">เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)</td></tr><tr><td rowspan="2">3.1.1 (+/-)</td><td colspan="3">สัมพันธ์สารซ้อนคำอธิบาย</td></tr><tr><td rowspan="2">3.1.1.1 (+/-)</td><td colspan="2">บทนำ (+/-)</td></tr><tr><td rowspan="2">1) (+/-)</td><td colspan="2">เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)</td></tr><tr><td rowspan="2">...</td><td colspan="2">บทนำ (+/-)</td></tr><tr><td rowspan="2">(+/-)</td><td colspan="2">เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)</td></tr><tr><td colspan="2">สรุปย่อ (+/-)</td></tr><tr><td colspan="2"></td><td colspan="2">○</td></tr><tr><td colspan="2"></td><td colspan="2">○</td></tr><tr><td colspan="2"></td><td colspan="2">○</td></tr><tr><td rowspan="2">...</td><td colspan="2">บทนำ (+/-)</td></tr><tr><td rowspan="2">(+/-)</td><td colspan="2">เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)</td></tr><tr><td colspan="2">สรุปย่อ (+/-)</td></tr><tr><td colspan="2"></td><td colspan="2">สรุปย่อ (+/-)</td></tr><tr><td colspan="2"></td><td colspan="2">○</td></tr><tr><td colspan="2"></td><td colspan="2">○</td></tr><tr><td colspan="2"></td><td colspan="2">○</td></tr><tr><td colspan="4">สัมพันธ์สารซ้อนคำอธิบาย</td></tr><tr><td rowspan="2">X) (+/-)</td><td colspan="3">บทนำ (+/-)</td></tr><tr><td colspan="3">เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)</td></tr><tr><td colspan="4">สรุปย่อ (+/-)</td></tr></table>				สัมพันธ์สารซ้อนคำอธิบาย				3.1 (+/-)	บทนำ (+/-)			เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)			3.1.1 (+/-)	สัมพันธ์สารซ้อนคำอธิบาย			3.1.1.1 (+/-)	บทนำ (+/-)		1) (+/-)	เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)		...	บทนำ (+/-)		(+/-)	เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)		สรุปย่อ (+/-)				○				○				○		...	บทนำ (+/-)		(+/-)	เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)		สรุปย่อ (+/-)				สรุปย่อ (+/-)				○				○				○		สัมพันธ์สารซ้อนคำอธิบาย				X) (+/-)	บทนำ (+/-)			เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)			สรุปย่อ (+/-)			
สัมพันธ์สารซ้อนคำอธิบาย																																																																																			
3.1 (+/-)	บทนำ (+/-)																																																																																		
	เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)																																																																																		
3.1.1 (+/-)	สัมพันธ์สารซ้อนคำอธิบาย																																																																																		
	3.1.1.1 (+/-)	บทนำ (+/-)																																																																																	
1) (+/-)		เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)																																																																																	
	...	บทนำ (+/-)																																																																																	
(+/-)		เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)																																																																																	
	สรุปย่อ (+/-)																																																																																		
		○																																																																																	
		○																																																																																	
		○																																																																																	
...	บทนำ (+/-)																																																																																		
	(+/-)	เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)																																																																																	
สรุปย่อ (+/-)																																																																																			
		สรุปย่อ (+/-)																																																																																	
		○																																																																																	
		○																																																																																	
		○																																																																																	
สัมพันธ์สารซ้อนคำอธิบาย																																																																																			
X) (+/-)	บทนำ (+/-)																																																																																		
	เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)																																																																																		
สรุปย่อ (+/-)																																																																																			

3	เนื้อเรื่อง	เนื้อหา (+)	เนื้อเรื่อง (+)			
			สัมพันธ์สารช้อนคำอธิบาย			
			3.1 (+/-)	บทนำ (+/-)		
				เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)		
				สัมพันธ์สารช้อนคำอธิบาย		
				3.1.1 (+/-)	สรุปย่อ (+/-)	
					สัมพันธ์สารช้อนคำอธิบาย	
					1) (+/-)	บทนำ (+/-)
						เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)
						สรุปย่อ (+/-)
○						
○						
○						
สัมพันธ์สารช้อนคำอธิบาย						
X) (+/-)	บทนำ (+/-)					
	เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)					
	สรุปย่อ (+/-)					
○						
○						
○						
สรุปย่อ (+/-)						
○						
○						
○						
สัมพันธ์สารช้อนคำอธิบาย						
3.X (+/-)	บทนำ (+/-)					
	เนื้อเรื่อง (+), (+/- ล)					
	สรุปย่อ (+/-)					
สรุปรวม (+/-)						
4	กล่าวลา					

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าเสถียร โพธิ์นันทะ ไม่ได้แสดงปาฐกถาอย่างไรก็ตาม แต่ทุกปาฐกถามีโครงสร้างสัมพันธสารแบบเดียวกันเสมอ คือประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนกล่าวทักทาย ส่วนเกริ่นนำ ส่วนเนื้อเรื่องและส่วนกล่าวลา องค์ประกอบหลักส่วนกล่าวทักทาย ส่วนเกริ่นนำและส่วนกล่าวลานั้น ไม่ปรากฏประเด็นเนื้อหาย่อยในลักษณะสัมพันธสารซ้อน การปรากฏประเด็นเนื้อหาดังกล่าวพบเฉพาะในองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องเท่านั้น

เมื่อพิจารณาประเด็นเนื้อหาย่อยในองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องของปาฐกถานั้น จะเห็นได้ว่าการร้อยเรียงแต่ละประเด็นเนื้อหาที่มีโครงสร้างที่ร้อยเรียงอย่างเป็นระบบ โครงสร้างดังกล่าวนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ส่วน ได้แก่ บทนำและเนื้อหา โดยส่วนบทนำนั้นสามารถปรากฏหรือไม่ก็ได้ ดังเครื่องหมาย (+/-) แต่ในส่วนเนื้อหาต้องปรากฏเสมอ ดังเครื่องหมาย (+)

ส่วนบทนำในโครงสร้างข้างต้นจะปรากฏประเด็นเนื้อหาในลักษณะสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายที่เรียงต่อเป็นประเด็น ตั้งแต่ประเด็นที่ 3.1. - ประเด็นที่ 3.x. อย่างน้อย 1 ประเด็น สัมพันธสารซ้อนคำอธิบายแต่ละประเด็นจะมีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ บทนำ เนื้อเรื่องและสรุปย่อย โดยบทนำนั้นจะทำหน้าที่เกริ่นนำประเด็นเนื้อหาย่อยแบบภาพรวม ก่อนจะนำไปสู่ส่วนเนื้อเรื่องที่ทำหน้าที่แสดงเนื้อหาย่อยนั้นอย่างละเอียด ทั้งนี้ ในส่วนนี้อาจปรากฏสัมพันธสารซ้อนเรื่องเล่าหรือไม่ก็ได้ดังเครื่องหมาย (+/- ล) เพื่อทำหน้าที่ขยายความเนื้อหาในส่วนเนื้อเรื่องของสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายให้ชัดเจนยิ่งขึ้นและจบด้วยสรุปย่อยที่ทำหน้าที่สรุปเนื้อหาย่อยตั้งแต่ส่วนบทนำและเนื้อเรื่องในสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายและนำไปสู่ส่วนบทนำหรือเนื้อเรื่องในสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายที่เชื่อมร้อยต่อไปประเด็นถัดไป ทั้งนี้ ส่วนบทนำและส่วนสรุปย่อยในสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายนั้นอาจปรากฏหรือไม่ก็ได้ ดังเครื่องหมาย (+/-) แต่ส่วนเนื้อเรื่องจะปรากฏเสมอ ดังเครื่องหมาย (+)

ส่วนเนื้อหาในองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องข้างต้นยังสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนเนื้อเรื่องที่ทำหน้าที่แสดงประเด็นเนื้อหาย่อยต่างๆ และส่วนสรุปรวมที่ทำหน้าที่สรุปประเด็นเนื้อหาย่อยในส่วนเนื้อเรื่องในส่วนเนื้อหาในองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องทั้งหมด โดยในส่วนสรุปนี้จะไม่พบสัมพันธสารซ้อนประเภทใดเลย และจะปรากฏหรือไม่ก็ได้ ดังเครื่องหมาย (+/-) แต่ส่วนเนื้อเรื่องจะปรากฏเสมอ ดังเครื่องหมาย (+)

ส่วนเนื้อเรื่องในส่วนเนื้อหาในองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องนั้นยังคงปรากฏประเด็นเนื้อหาในลักษณะสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายที่เรียงต่อเป็นประเด็น ตั้งแต่ประเด็นที่ 3.1. - ประเด็นที่ 3.x. อย่างน้อย 1 ประเด็นและมีองค์ประกอบ 3 ส่วน เช่นเดียวกับประเด็นเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายที่ปรากฏในส่วนบทนำดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น แต่จุดเด่นของสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายในส่วนเนื้อเรื่องที่ต่างจากสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายในส่วนบทนำนั้นคือ สัมพันธสารซ้อนคำอธิบายในส่วนเนื้อเรื่องนอกจากจะมีการเรียงต่อเป็นประเด็นตั้งแต่ประเด็นที่ 3.1 - ประเด็นที่ X.X แล้ว ในแต่ละประเด็นยังปรากฏประเด็นเนื้อหาย่อยในลักษณะสัมพันธสารซ้อนประเภทคำอธิบายที่เรียงต่อเป็นประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 3.1.1 - ประเด็นที่ 3.X.X ประเด็นที่ 1) - ประเด็นที่ X) และประเด็นที่... - ประเด็นที่... และในส่วนเนื้อเรื่องของประเด็นเหล่านี้ อาจปรากฏสัมพันธสารซ้อนเรื่องเล่าหรือไม่ก็ได้ ดังเครื่องหมาย (+/- ล)

การปรากฏสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายในลักษณะประเด็นเนื้อหาย่อยที่อาจปรากฏสัมพันธสารซ้อนเรื่องเล่าเช่นนี้ต่างจากสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายในบทนำที่ไม่ปรากฏประเด็นเนื้อหาย่อยและสัมพันธสารซ้อนเรื่องเล่าในประเด็นเนื้อหาย่อย ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการปรากฏสัมพันธสารซ้อนคำอธิบายในลักษณะประเด็นเนื้อหาย่อยที่อาจปรากฏสัมพันธสารซ้อนเรื่องเล่าเพิ่มเติมเป็นจำนวนมากนั้น เพราะส่วนเนื้อหาเป็นส่วนที่บรรจุข้อมูลทั้งหมดไว้

จึงปรากฏประเด็นเนื้อหาอย่างละเอียดและมีการขยายความเนื้อหาเหล่านั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ลักษณะเช่นนี้ต่างจากส่วนเกริ่นนำที่ทำหน้าที่แสดงข้อมูลโดยภาพรวมเท่านั้น

จากตัวอย่างที่แสดงองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ส่วนในโครงสร้างสัมพันธสารปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างดังกล่าวมีความแตกต่างจากข้อค้นพบของสิดลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989) โดยปาฐกถาที่มีการลดทอนองค์ประกอบหลักส่วนสรุปไป ในแง่นี้ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ไม่ปรากฏส่วนสรุปนั้นเป็นเพราะในการแสดงประเด็นเนื้อหาแต่ละเรื่องที่อยู่ในลักษณะสัมพันธสารช่อนั้นมักปรากฏส่วนสรุปย่อยที่ทำหน้าที่สรุปประเด็นเนื้อหาแต่ละประเด็น อีกทั้งบางครั้งยังปรากฏส่วนสรุปรวมที่ทำหน้าที่รวบรวมข้อสรุปจากส่วนสรุปย่อยในประเด็นเนื้อหาแต่ละเรื่องอีกครั้ง จึงทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจประเด็นเนื้อหาทั้งหลายอย่างรวบยอดตามที่ผู้พูดได้นำเสนอมา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้องค์ประกอบหลักส่วนสรุปถูกละไป

นอกจากนี้ ยังพบว่ามืองค์ประกอบหลักส่วนพิเศษเพิ่มเติม ได้แก่ ส่วนกล่าวทักทายและส่วนกล่าวลา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสัมพันธสารนี้อยู่ในรูปของปาฐกถาหรือภาษาพูด ซึ่งมีความแตกต่างจากงานดังกล่าวที่ศึกษาสัมพันธสารบทความที่อยู่ในรูปภาษาเขียน จึงมีการเพิ่มเติมองค์ประกอบหลักบางส่วนให้สอดคล้องกับชนิดของสัมพันธสาร เพราะในการแสดงปาฐกถา ผู้พูดกำลังเผชิญหน้ากับผู้ฟังโดยตรง การทักทายและการกล่าวลาจึงมีความสำคัญ ซึ่งต่างจากบทความที่ผู้เขียนไม่ได้เผชิญหน้าผู้อ่านโดยตรง การทักทายและการกล่าวลาจึงอาจไม่มีความสำคัญ จึงไม่ปรากฏองค์ประกอบหลัก 2 ส่วนนี้

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการลดทอนและเพิ่มเติมองค์ประกอบหลักบางส่วน แต่องค์ประกอบหลักสำคัญของสัมพันธสารคำอธิบาย ได้แก่ ส่วนเกริ่นนำและส่วนเนื้อเรื่องก็ยังปรากฏอยู่ เพราะทั้งสองส่วนต่างทำหน้าที่ในการเริ่มเนื้อหา นำไปสู่เนื้อหาและเป็นที่บรรจุเนื้อหาไว้ทั้งหมด เมื่อพิจารณาองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนทักทาย ส่วนเกริ่นนำ ส่วนเนื้อเรื่องและส่วนกล่าวลานั้น ต่างทำหน้าที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ส่วนทักทายเป็นส่วนเริ่มต้นเปิดการสนทนาด้วยการทักทายของผู้พูดต่อผู้ฟัง จากนั้นจึงนำไปสู่ส่วนเกริ่นนำที่มีการแสดงเนื้อหาโดยภาพรวมให้ผู้ฟังทราบผ่านชื่อเรื่องปาฐกถาและเน้นย้ำข้อมูลในหัวข้อที่สำคัญผ่านการซ้ำคำหรือประโยค เพื่อเชื่อมโยงส่วนเกริ่นนำเข้าสู่ส่วนเนื้อเรื่อง จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบหลักในโครงสร้างสัมพันธสารปาฐกถาทั้ง 4 ส่วนแสดงให้เห็นถึงการถ่ายทอดข้อมูลหรือความรู้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการแจ้งให้ทราบว่า จะพูดเรื่องอะไร เน้นย้ำว่าจะพูดเรื่องอะไรและนำไปสู่เรื่องที่ต้องการพูด

ในส่วนเนื้อเรื่องมักปรากฏดัชนีบังสัมพันธสารที่แสดงการร้อยเรียงประเด็นเนื้อหาต่างๆ อย่างเป็นลำดับ เพื่อไม่ให้ผู้ฟังเกิดความสับสนในประเด็นเนื้อหานั้น อีกทั้งเมื่อพิจารณาแต่ละประเด็นเนื้อหา ก็จะพบว่าแต่ละประเด็นเนื้อหาจะอยู่ในรูปสัมพันธสารช่อนที่เรียงเป็นลำดับหลายประเด็นและแต่ละประเด็นมักปรากฏประเด็นย่อยที่ซ้อนกันอีกหลายชั้น ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงเนื้อหาให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจทีละขั้นตอน สุดท้ายจึงนำไปสู่การกล่าวลา เพื่อแจ้งการยุติการแสดงปาฐกถาอย่างสมบูรณ์

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าข้อค้นพบในองค์ประกอบหลักทุกส่วน ตั้งแต่การกล่าวทักทาย การเกริ่นนำ เนื้อเรื่องและการกล่าวลานั้น ทุกส่วนต่างมีหน้าที่ชัดเจนและทำงานร่วมกันอย่างสัมพันธ์และสอดคล้อง ด้วยเหตุนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่าองค์ประกอบหลักในโครงสร้างสัมพันธสารนี้แสดงให้เห็นว่าเสถียร โพธิ์นันทะ มีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบโดยแท้จริง

4.2 องค์ประกอบย่อย: การถ่ายทอดความรู้สู่ความเข้าใจ

จากข้อค้นพบเรื่ององค์ประกอบหลักในหัวข้อที่ผ่านมา ทำให้ทราบว่าเสถียร โพธิ์นันทะ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่านอกจากจะมีความสามารถดังกล่าวแล้ว เสถียร โพธิ์นันทะ ยังสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ความเข้าใจของผู้ฟังได้ผ่านองค์ประกอบย่อยแต่ละประเภท

เมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบหลักในหัวข้อที่แล้วนั้นจะเห็นได้ว่าแต่ละส่วนมีองค์ประกอบย่อยหลายประเภทประกอบกัน ได้แก่ ส่วนการอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต ส่วนการประเมิน ส่วนการให้ตัวอย่างและส่วนการนิยาม ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 4

ตารางที่ 4

องค์ประกอบย่อยในโครงสร้างสัมพันธสารปาฐกถาเสถียร โพธิ์นันทะ

ลำดับ	โครงสร้างสัมพันธสารปาฐกถาเสถียร โพธิ์นันทะ	
	องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย
1	กล่าวทักทาย	-
2	เกริ่นนำ	การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต, การประเมิน, การให้ตัวอย่าง (การยกตัวอย่าง)
3	เนื้อเรื่อง	การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต, การประเมิน, การให้ตัวอย่าง (การยกตัวอย่าง, สัมพันธสารซ้อน), การนิยาม
4	กล่าวลา	-

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบย่อยปรากฏเฉพาะองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำและเนื้อเรื่องเท่านั้น เนื่องด้วยองค์ประกอบหลักส่วนทักทายและกล่าวลาทำหน้าที่เปิดการแสดงปาฐกถาด้วยการทักทายผู้ฟังและปิดการแสดงปาฐกถาด้วยการแจ้งยุติการแสดงปาฐกถาตามลำดับ ซึ่งต่างจากองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำที่ทำหน้าที่เกริ่นนำข้อมูลและองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องที่ทำหน้าที่แสดงข้อมูลในปาฐกถาอย่างละเอียด ด้วยเหตุนี้ องค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำและเนื้อเรื่องจึงปรากฏองค์ประกอบย่อยเพื่อให้ข้อมูลพื้นฐานก่อนนำเข้าสู่เรื่อง อีกทั้งแสดงความเห็นในประเด็นเนื้อหาต่างๆ และนำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจเนื้อหาในท้ายที่สุด

อนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากปัจจัยด้านหน้าที่ที่ส่งผลต่อการปรากฏองค์ประกอบย่อยในแต่ละองค์ประกอบหลักแล้ว ปัจจัยด้านปริมาณความยาวของเนื้อหาในองค์ประกอบหลักนั้นๆ ก็มีผลต่อการปรากฏองค์ประกอบย่อยในแต่ละองค์ประกอบหลักเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องที่มีความยาวของเนื้อหามากที่สุดจึงปรากฏองค์ประกอบย่อยหลากหลายที่สุดคือ 4 ประเภท ได้แก่ การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต การประเมิน การให้ตัวอย่าง (การยกตัวอย่าง, สัมพันธสารซ้อน) และการนิยาม องค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำมีความยาวเนื้อหารองลงมาจึงปรากฏประเภทขององค์ประกอบย่อยรองลงมาคือ 3 ประเภท ได้แก่ การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต การประเมินและการให้ตัวอย่าง (การยกตัวอย่าง) และส่วนองค์ประกอบหลักที่มีความยาวของเนื้อหา น้อยที่สุดคือ องค์ประกอบหลักส่วนกล่าวทักทายและกล่าวลาจึงไม่ปรากฏองค์ประกอบย่อยประเภทใดเลย

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยในองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำจากแผนผังข้างต้น จะพบว่าปรากฏองค์ประกอบย่อย 3 ประเภท ได้แก่ การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต การประเมินและการให้ตัวอย่าง (การยกตัวอย่าง)

ข้อค้นพบนี้ต่างจากข้อค้นพบของสีตลา กนกศิลป์ (Kanoksin, 1989) ที่องค์ประกอบหลักส่วนการเกริ่นนำจะปรากฏเฉพาะองค์ประกอบย่อยประเภทการอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีตและการประเมินเท่านั้น ทั้งนี้ การที่ข้อค้นพบทั้งสองต่างกันบางประการอาจเกิดจากประเภทของตัวบทวรรณกรรมที่ใช้ในการวิเคราะห์ต่างกัน กล่าวคือสีตลา กนกศิลป์วิเคราะห์องค์ประกอบส่วนเกริ่นนำจากตัวบทวรรณกรรมประเภทงานเขียนบทความ ลักษณะการวิเคราะห์ดังกล่าวต่างจากงานวิจัยนี้ที่วิเคราะห์องค์ประกอบส่วนเกริ่นนำจากตัวบทวรรณกรรมประเภทงานพูดปาฐกถา อีกทั้งลักษณะองค์ประกอบส่วนเกริ่นนำในปาฐกถานั้นค่อนข้างมีความยาวและมีการแสดงข้อมูลอย่างละเอียด ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏองค์ประกอบย่อยประเภทการให้ตัวอย่าง (การยกตัวอย่าง) เพิ่มเติม

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยในองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำและเนื้อเรื่องจะพบว่าองค์ประกอบย่อยที่ปรากฏส่วนใหญ่นั้นเป็นประเภทเดียวกัน ได้แก่ การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต การประเมินและการให้ตัวอย่าง (การยกตัวอย่าง) ทั้งนี้ การที่ปรากฏองค์ประกอบย่อยส่วนใหญ่สอดคล้องกันนั้นเพราะไม่ว่าจะเป็นองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำหรือเนื้อเรื่อง การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต การประเมินและการให้ตัวอย่าง (การยกตัวอย่าง) ล้วนเป็นองค์ประกอบย่อยสำคัญที่นำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจเนื้อหาในปาฐกถาทั้งสิ้น

องค์ประกอบย่อยที่สำคัญประการแรก ได้แก่ การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต องค์ประกอบย่อยประเภทนี้มีหน้าที่ให้ข้อมูลพื้นฐานผ่านการอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้เดิมของผู้ฟังเข้ากับองค์ความรู้ใหม่ที่ผู้พูดกำลังจะอภิปราย เนื่องด้วยองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำและเนื้อเรื่องมีเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับธรรมะในพุทธศาสนาที่เป็นเรื่องนามธรรมและอาจเข้าใจได้ยาก ผู้พูดจึงต้องอาศัยการอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีตนี้เพื่อไม่ให้ผู้ฟังเกิดความสับสน ดังตัวอย่าง (5) ผู้พูดกล่าวถึง “ปัญหาเรื่องนรกสวรรค์” ที่เป็นปัญหาที่สนใจของคนทั้งใน “อดีต” หรือแม้แต่ “อนาคต” ก่อนจะนำไปสู่ประเด็นเรื่อง “นรกสวรรค์ตามทรรศนะในพุทธศาสนา” ที่ผู้พูดกำลังจะแสดงต่อไป ด้วยเหตุนี้การอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีตจึงเป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญประการแรกที่องค์ประกอบหลักทั้งส่วนเกริ่นนำและเนื้อหาจะต้องปรากฏร่วมกัน

องค์ประกอบย่อยสำคัญประการถัดมาที่ผู้พูดใช้ทั้งในองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำและเนื้อเรื่องคือการประเมิน องค์ประกอบย่อยนี้ทำหน้าที่แสดงความคิดเห็นและจุดยืนทางความคิดของผู้พูดที่จะนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจเนื้อหาสาระที่เป็นหลักธรรมแก่ผู้ฟัง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง (6) ที่ผู้พูดประเมินปริมาณพระไตรปิฎกจีนผ่านการใช้อุปมา โดยนำ “พระไตรปิฎกจีน” และ “ธรรมสาครที่ยิ่งใหญ่ที่สุด” มาเปรียบเทียบกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ฟังไม่อาจทราบได้ว่าปริมาณพระไตรปิฎกจีนนั้นมีมากมายเพียงใด แต่เมื่อผู้พูดเปรียบเทียบกับทะเลที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ผู้ฟังก็สามารถอนุมานปริมาณของพระไตรปิฎกที่มากนั้นได้ โดยอาศัยประสบการณ์ที่ผู้พูดและผู้ฟังทราบถึงปริมาณน้ำในทะเลร่วมกัน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าองค์ประกอบย่อยการประเมินมีความสำคัญในการสร้างความเข้าใจอีกประการหนึ่ง ด้วยเหตุนี้องค์ประกอบย่อยการประเมินจึงปรากฏร่วมกันทั้งองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำและเนื้อเรื่อง

นอกจากนี้ องค์ประกอบย่อยอีกประเภทหนึ่งคือการให้ตัวอย่าง (การยกตัวอย่าง) เป็นองค์ประกอบย่อยอีกประเภทที่สำคัญในการสร้างความเข้าใจเนื้อหาในองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำและเนื้อหา โดยจะทำหน้าที่ขยายความ เพื่อสร้างความชัดเจนแก่เนื้อหาผ่านการแสดงตัวอย่าง ดังตัวอย่าง (7) ที่ผู้พูดกำลังกล่าวถึง “สำนักเรียนอภิธรรมบาลีที่มีหลายแห่ง” และได้ยกตัวอย่าง “พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย” เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจว่าสำนักเรียนหลายแห่งนั้นมีที่ใดบ้าง

จากความสำคัญของการสร้างความเข้าใจเนื้อหาผ่านการอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต การประเมินและการให้ตัวอย่าง (การยกตัวอย่าง) นี้ส่งผลให้องค์ประกอบหลักเกริ่นนำและเนื้อเรื่องปรากฏองค์ประกอบย่อยที่สอดคล้องกัน

หนึ่ง แม้องค์ประกอบหลักทั้งสองจะพบองค์ประกอบย่อยส่วนใหญ่ที่มีความสอดคล้องกัน แต่ก็มีองค์ประกอบย่อยบางส่วนขององค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องเท่านั้น ได้แก่ การให้ตัวอย่าง (สัมพันธสารซ้อน) และการนิยาม ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อเรื่องเป็นส่วนที่บรรจุประเด็นเนื้อหาสาระสำคัญไว้ทั้งหมดและมีความแตกต่างจากองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำที่เป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่เนื้อเรื่องและแสดงข้อมูลโดยภาพรวม ดังนั้น ส่วนเนื้อเรื่องจึงมีจำนวนประเด็นเนื้อหาและความซับซ้อนมากกว่าส่วนเกริ่นนำ ผู้พูดจึงต้องอาศัยการให้ตัวอย่าง (สัมพันธสารซ้อน) และการนิยามเพิ่มเติม เพื่ออธิบายขยายความประเด็นเนื้อหาที่ซับซ้อนเหล่านั้นให้เกิดความเข้าใจชัดเจนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงพบองค์ประกอบย่อยการให้ตัวอย่าง (สัมพันธสารซ้อน) และการนิยามในองค์ประกอบหลักส่วนเนื้อหาเพิ่มเติม

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบย่อยในแต่ละองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ ส่วนการอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต ส่วนการประเมิน ส่วนการให้ตัวอย่างและส่วนการนิยามแสดงให้เห็นว่าเสถียร โพธิ์นันทะ ไม่เพียงสามารถถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ แต่ยังสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ความเข้าใจเนื้อหาในปรากฏการณ์ผู้ฟังได้ผ่านองค์ประกอบย่อยทั้ง 4 ประเภท จึงกล่าวได้ว่าเสถียร โพธิ์นันทะ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้สู่ความเข้าใจอย่างแท้จริง

5. สรุป

5.1 สรุปและอภิปราย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธสาร ได้แก่ องค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยในสัมพันธสารปรากฏาของเสถียร โพธิ์นันทะ ทั้ง 30 เรื่อง โดยใช้กรอบแนวคิดโครงสร้างสัมพันธสารของลองเอเคอร์ที่ผ่านการปรับปรุงโดยคีตลา กนกศิลป์ (Kanoksins, 1989) ผลการวิเคราะห์พบว่า โครงสร้างสัมพันธสารปรากฏาดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนกล่าวทักทาย ส่วนเกริ่นนำ ส่วนเนื้อเรื่องและส่วนกล่าวลา ในองค์ประกอบหลักส่วนเกริ่นนำและเนื้อเรื่องนั้นพบองค์ประกอบย่อยที่สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท ได้แก่ ส่วนการอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต ส่วนการประเมิน ส่วนการให้ตัวอย่างและส่วนการนิยาม

การค้นพบองค์ประกอบหลัก 4 ส่วนดังกล่าวทำให้ทราบว่าเสถียร โพธิ์นันทะ มีความสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มต้นจากการเปิดปรากฏาด้วยการทักทาย จากนั้นจึงนำไปสู่ส่วนเกริ่นนำที่มีการแสดงเนื้อหาโดยภาพรวมให้ผู้ฟังทราบ เพื่อเชื่อมโยงสู่ส่วนเนื้อเรื่องและในส่วนเนื้อเรื่องจะมีการร้อยเรียงประเด็นเนื้อหาต่างๆ อย่างเป็นลำดับ เพื่อไม่ให้ผู้ฟังเกิดความสับสนในประเด็นเนื้อหานั้น ก่อนที่จะนำไปสู่การกล่าวลา เพื่อแจ้งการยุติในการแสดงปรากฏาอย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบหลักทุกส่วนแต่ละส่วนต่างมีหน้าที่ชัดเจนและทำงานร่วมกันอย่างสัมพันธ์และสอดคล้อง อีกทั้งการค้นพบองค์ประกอบย่อยทั้ง 4 ประเภทในแต่ละองค์ประกอบหลักนั้นยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างความเข้าใจผ่านการอ้างถึงเหตุการณ์ในอดีต การประเมิน การให้ตัวอย่างและการนิยาม ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าเสถียร โพธิ์นันทะ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบผ่านองค์ประกอบหลักและยังสามารถถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นสู่ความเข้าใจผ่านองค์ประกอบย่อย งานวิจัยนี้ยังช่วยขยายองค์ความรู้ด้านการศึกษาโครงสร้างสัมพันธสารในดับทภาษาพูดได้อย่างแท้จริง

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์โครงสร้างปาฐกถาของเสถียร โพธิ์นันทะ เมื่อทราบองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรวิเคราะห์ลีลาภาษาที่เสถียร โพธิ์นันทะ ใช้ในองค์ประกอบย่อยแต่ละประเภท เพื่อแสดงให้เห็นถึงกลไกทางภาษาที่สอดคล้องกับหน้าที่ในแต่ละองค์ประกอบย่อยต่อไป

รายการอ้างอิง

- จันทิมา อังคพณิกิจ. (2562). การวิเคราะห์ข้อความ (Discourse analysis) (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย. ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นริศ จรัสจรรยาวงศ์. (2560). “ขรรษาสมุณี” เสถียร โพธิ์นันทะ (พ.ศ. 2472-2509). ศิลปวัฒนธรรม, 39(2), 97-117.
- ภัทรภรณ์ ไสวภาค. (2565). เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในบทความเกี่ยวกับสุขภาพในเว็บไซต์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. <https://dictionary.orst.go.th/>
- รุ่งอรุณ ที่มขุนทดเถียร. (2551). ลีลาภาษาในเรื่องสั้นของวัฒน์ วรรลยางกูร (รายงานผลการวิจัย). ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิจิตร ภาณุพงศ์. (2555). ชนิดของคำ. ใน วิจิตร ภาณุพงศ์ และคณะ (บ.ก.), บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 3: ชนิดของคำ วลี ประโยค และสัมพันธ์สาร (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- วิโรจน์ กองแก้ว. (2556). สัมพันธสารพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิโรจน์ กองแก้ว, รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม, และอัครวิทย์ เรืองรอง. (2555). การวิเคราะห์สัมพันธสารพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารบรรณศาสตร์ มศว, 5(2), 111-125.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2506). ปาฐกถาความเป็นมาแห่งพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท. มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2499). ปาฐกถาเรื่อง “อภิธรรมปิฎกเป็นพุทธพจน์หรือ”. มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2510). ชีวิตประวัติและงาน คำไว้อาลัย ข้อเขียนต่างๆ ของนายเสถียร โพธิ์นันทะ. เพ็ญอักษร.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2521). ธรรมเนียมปฏิบัติกับนิพนธ์พยาน. ใน สัตยपाल (บ.ก.), ธรรมเนียมปฏิบัติกับนิพนธ์พยาน พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ภาพยักคัตติตา อนุสรณ์นายสง่า ภูตระกูล 1 เมษายน 2512 (น. 1-16). สุทธิสารการพิมพ์.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2525). ปฐมเหตุโลกและชีวิต อาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ. อักษรสมัย.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2562ก). 007-เรื่องเกี่ยวกับมหายาน โดยอาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ คัมภีร์มหายาน. <https://sites.google.com/view/satianpothinunta/เสียงปาฐกถา>
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2562ข). 095-อภินิหารธรรม โดยอาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ. <https://sites.google.com/view/satianpothinunta/เสียงปาฐกถา>
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (ม.ป.ป.). อาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ “บุคคลของพระพุทธศาสนา” รวมบทความและปาฐกถาของอาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ เล่ม 2. หอรัตนชัยการพิมพ์.

- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2544). *ภาษาศาสตร์สังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถิพย์ อังศุธรรังสี. (2550). *ลีลาการใช้ภาษาในนวนิยายของนางขมัยกร แสงกระจ่าง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เอธิกา เอกวารีสกุล. (2562). *โครงสร้างสัมพันธ์สารการพูดสร้างแรงบันดาลใจในภาษาไทย*. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 38(1), 1-23.
- Kanoksin, S. (1989). *The structure of Thai expository discourse* [Master' s thesis]. Mahidol University.
- Longacre, R. E. (1996). *The grammar of discourse* (2nd ed). Plenum Press.